

अमृत फलने विषवृक्ष

धीरेन्द्र प्रेमर्षि

मैले रेडियो कहिलेदेखि सुन्न थालें भनेर यस्सै भन्न सक्दिनँ । किनकि म जन्मनुअघि नै नेपालमा रेडियो छ्याच्छ्याप्ती भइसकेको थियो । उसो त म एउटा विशुद्ध गाउँमा जन्मेको मान्छे हुँ । ग्रामीण इलाकामा मेरो जन्मको समय— तेइसचौबीस सालतिर रेडियो सुन्न पाउनु सानतिनो कुरा थिएन । तर सिरहा जिल्लास्थित मेरो बस्तीपुर गाउँ राजनीतिक तथा शैक्षिक चेतनाका दृष्टिले सम्पन्न भएकाले भौतिक पूर्वाधारहरू बाहेकका कुरामा समग्र नेपालको परिप्रेक्ष्यमा त्यति साह्रो पछ्याडि थिएन । उसै पनि जुन गाउँमा वि.सं. २००४ सालमै हाइस्कूलको स्थापना भइसकेको थियो, त्यस गाउँका बासिन्दाका रेडियो जस्ता तत्कालीन समयमा मनोरञ्जन र सूचनाको एकमात्र सशक्त माध्यम तथा भौतिक सम्पन्नताको समेत परिचायक रेडियो पक्कै पनि आर्थिक हैसियतले भ्याएसम्म प्राथमिकताको वस्तुभित्र पर्दथ्यो । त्यसैले भन्नेपर्दा महाभारतमा वर्णित अभिमन्यूभै सामर्थ्यवान् म भइदिएको भए मैले आमाको गर्भमै रेडियो सुनेको अनुभव यहाँ लेख्न पाउँछु होला ।

मैले यतिखेर सम्झन सकेको आफ्नो पहिलो रेडियो सुनाइ भनेको रेडियोले लामै समयसम्म गीत नबजाई एकहोरो रोएजस्तो आवाजमा 'य्याइँ-य्याइँ' रेटिएको कुनै बाजाको धुन हो । मैले सम्भेसम्म त्यतिखेर मैले मेरा कुनै दाइ वा दिदीलाई सोधेको पनि थिएँ— “आज रेडियोले गीत किन नगाएको ?” मेरो यस जिज्ञासामा राजा मरेकाले गीत नबजाई शोकधुन मात्र बजाइएको जवाफ पाएँ । राजा महेन्द्रको देहावसानपछि लामो समयसम्म रेडियोले शोकधुन मात्र बजाएको सुन्दा मलाई केही औडाहा त भएको थियो । साथै रेडियो रोएको कारणवारे मैले राखेको जिज्ञासाको जवाफले मलाई आश्चर्यचकित पनि तुल्याएको थियो । चार वर्षको मेरो त्यो उमेरमा मेरो मथिङ्गलमा एउटै कुरा नाचिरहेको थियो— राजा पनि मर्दा रहेछन् हगि !

यस घटनाको स्मरणपछि म सम्भन्धु— रेडियोसँग मेरो अलि पहिल्यैदेखि धेरै गहिरो नाता रहेछ । धेरैजसो गीत आउने समयमा रेडियोको फित्ता मेरो घाँटीमा भुण्डिरहेको हुन्थ्यो र गीतको तालसँग मस्तीमा म भुमिरहन्थेँ । रेडियोसँग मेरो बुवाको सरोकार मुख्य रूपले बीबीसी, अल इण्डिया रेडियो तथा रेडियो नेपालसमेतका समाचारसम्म मात्र हुन्थ्यो । बाँकी समयमा कुनै पनि स्टेसनबाट गीत सङ्गीत आइरहेको छ भने सो स्टेसन 'टचून' गरेर रेडियोको फित्ता मेरो घाँटीमा भुण्ड्याइदिइन्थ्यो । पछि ठूलो भएपछि मलाई आमा, दिदी तथा भाउजूहरूले भन्ने गर्नुहुन्थ्यो— म तिनै गीतहरूको तालमा भुमिरहन्थेँ रे । न मेरो कुनै साङ्गीतिक पृष्ठभूमि भएको परिवार थियो, न मैले सङ्गीतसम्बन्धी कुनै सामान्य प्रशिक्षणसम्म मात्रै पनि लिन पाएँ । पहाडतिरजस्तो रोदी, दोहोरी, देउडा आदि युवाजन्य साङ्गीतिक कार्यक्रमको परम्परा नभएको तराई क्षेत्रमा जन्मे-हुर्केर पनि आज म सङ्गीत क्षेत्रमा वामेसम्म सर्न सफल हुनुमा मेरो घाँटीमा भुण्डिरहने त्यही रेडियोले बजाउने गरेको गीत सङ्गीतले काम गरेजस्तो लाग्छ ।

म ठूलो हुँदै गएपछि रेडियोमाथिको मेरो आधिपत्य क्रमशः घट्दै गयो । मलाई लाग्न थाल्यो— रेडियोसँग मेरो सम्बन्ध प्रगाढ भए पनि घरको सेटमाथि मेरो हक रहनेछ । केटाकेटीपनमा रेडियोको गीत सुनेर मैले रमाउँदै देखाउने बालसुलभ गतिविधिबाट मनोरञ्जन लिनका लागि मात्र मेरो घरका सदस्यहरूले रेडियोमाथि मलाई हाली-मुहाली गर्न छोडिदिँदा रहेछन् । त्यसैले मेरो उमेरमा जसै वृद्धि हुँदै गयो, रेडियोको घनिष्ठताबाट म टाढिँदै गएँ । बुवाको समाचार सुनाइबाट फुर्सद पाउनासाथ रेडियो दाइ र दिदीहरूको हातमा पर्न थाल्यो ।

यसपछि मैले टाढाबाट दाजुहरूले आ-आफ्नो मर्जीअनुसार बजाउने स्टेसनका गीतहरू सुनेर त्यसको धुन मात्र टिप्न सक्थेँ, शब्दको पत्तै पाउन सकिदैनथेँ ।

शब्दमा दखल नभएका कारणले नै होला, स्कूलको कुनै सामान्य कार्यक्रममा समेत ममा गीत गाउने आँट आउन सकेन । तथापि धुनहरूमा गतिलैसँग मेरो पकड रहने गर्थ्यो । त्यसैले होला बाहिर गाउन आँटै गर्न नसक्दा पनि आफूले टिपेको धुनमा विभिन्न शब्दहरू जोडी घरका सदस्यहरूको मनोरञ्जन गराउने काम भने म खुब गर्दथेँ ।

म छ-सात कक्षामा पढ्दाताका हो क्यार, हाम्रो घरमा एक रात ठूलै खेलौबैला मच्चियो । तत्काल त मैले केही बुभ्दै-बुभिनँ, केहीवेरपछि हाम्रो घरमा चोरी भएको थाहा पाएँ । चोर आउनासाथै घरमा 'जाग' भएका कारण चोरले अर्थोक केही लान पाएन, तर भाग्दाभाग्दै पनि बुवाआमाको कोठामा रहेको टेबुलबाट रेडियोचाहिँ लगी छोडेछ । तिनताक रेडियो चोरिनु भनेको ठूलै कुरा थियो । घरका सबैलाई रेडियो चोरिएकोमा दुःखी देखेको थिएँ । तर मलाई लाग्छ- रेडियोको प्रत्यक्ष सम्पर्कबाट टाढिइसके तापनि उक्त घटनाबाट सबैभन्दा बढी प्रभावित मै भएको थिएँ । यसपछि फेरि पनि मेरो घरमा एउटा सानो जापानी रेडियो आयो । तर रेडियो नेपाल, आकाशवाणी, दरभङ्गा आदि स्टेसनहरू सजिलै लगाउन सक्ने मेरो पुरानो रेडियो चोरिएपछि नयाँसँग मैले पाउने अति कम समयको साहचर्यमा त्यति घुलमिल हुन सकिनँ ।

रेडियो चोरिनु जति ठूलो कुरा थियो, त्यसभन्दा ठूलो केही समयपछि हुन पुग्यो । एक दिन अनायास हाम्रो रेडियो कसले चोरेर कहाँ लगेको छ भन्ने जानकारीसहित एक अपरिचितको पत्र हाम्रो घरमा आयो । मेरो घर भएको जिल्ला सिरहाकै लरकन्हा भन्ने गाउँबाट आएको थियो त्यो पत्र । हाम्रो रेडियोमा ब्याट्रीको घरान खुकुलो भएकाले अडचाउनका लागि कागज पट्टाएर राख्नुपर्थ्यो । संयोगवश मेरो दाइ देवेन्द्र भ्नाको नाममा उहाँको ससुरालीबाट पठाइएको पत्र ब्याट्री अडचाउनका लागि प्रयोग भएको रहेछ । त्यही पत्र चोरका गाउँका एक सज्जनले फेला पारेपछि हामीलाई पत्र पठाएका थिए । कहिलेकाहीं सामान्य प्राविधिक कमजोरी पनि महत्त्वपूर्ण कामको कारक बन्न सक्दो रहेछ भन्ने कुरा मलाई उक्त घटनाबाट लाग्यो । किनभने ब्याट्री अडचाउन राखिएको कागज चोर समाउने ठूलो आधार प्रमाणित भएको थियो । हामीलाई पत्र पठाउने ती व्यक्तिले रेडियो चोर समाउन अनेक प्रयत्न गरेका थिए, तापनि कताकता केके नमिलेर रेडियो प्राप्त गर्न सकिएन । मलाई सम्झना भएअनुसार तत्कालीन अवस्थामा रेडियो राख्नका लागि लाइसेन्स चाहिँन्थ्यो । तर मेरा दाजुले दाइजोमा प्राप्त गर्नुभएको सो रेडियोको लाइसेन्स थिएन क्यार । त्यसैले सायद उक्त रेडियो

चोरको पत्ता लागे तापनि त्यसलाई पुनः प्राप्त गर्ने सन्दर्भमा सशक्त पहल गर्नबाट मेरो परिवार हच्केको थियो ।

वि.सं. २०४० सालमा एसएलसी उत्तीर्ण भइसकेपछि रेडियोसँगको मेरो प्रत्यक्ष सम्बन्ध भण्डैभण्डै समाप्त भयो । आइएस्सी-एजी पढ्ने सिलसिलामा मेरा दुई वर्ष भारतीय राज्य उत्तरप्रदेशको बस्ती जिल्लाअन्तर्गत शोहरतगढ भन्ने सानो सहरमा बिते । सायद मेरो परिवारको आर्थिक हैसियत त्यस्तो थिएन, जसमा मैले घरबाट टाढा बस्दा पनि रेडियो किनिदिने फर्माइस गर्न सकूँ । अथवा भनौँ, विद्यार्थीले पढाइको समयमा मनोरञ्जन वा विलासिताको साधन आफ्नो साथमा राख्न हुन्छ भन्ने संस्कार वा मानसिकता पनि थिएन ममा । रेडियो विलासिताको साधन नै मानिन्थ्यो त्यसबखत । संयोग कस्तो भने मैले डेरा लिएर बसेको क्षेत्र पनि आर्थिक रूपले पिछडिएका मानिसहरूको आधिक्यवाल बस्ती भएकाले छेउछाउमा पनि रेडियो बजेको कमै मात्र सुन्न पाइन्थ्यो ।

यद्यपि त्यो समय भण्डै-भण्डै रेडियो सर्वसुलभ भइसकेको समय थियो । किनकि शोहरतगढका धनाढ्य व्यक्तिहरूको घरमा श्याम-श्वेत टेलिभिजन चल थालिसकेका थिए । विद्युत आपूर्ति व्यवस्था भरपर्दो नभएका कारण राख्न सक्नेहरूले पनि टिभी राख्ने गरेका थिएनन् होला । किनकि मलाई सम्झना आइरहेको छ- सन् १९८४ मा भारतका तत्कालीन प्रधानमन्त्री श्रीमती इन्दिरा गान्धीको अन्तिम संस्कारको टेलिभिजन प्रसारण हेर्नका लागि एक टेलिभिजनवालकहाँ सिङ्गो शोहरतगढ उल्लेको थियो । र, टेलिभिजनस्वामीले पनि सबैका लागि बस्ने र पानी खाने व्यवस्था गरेर ठूलो पुण्य कमाएभैं गौरवबोध गरेका थिए ।

खैर, प्रसङ्ग रेडियोको थियो, त्यसैले टेलिभिजनतिर नअल्मलिउँ क्यार । यति मात्र हो, रेडियो सुन्न नपाए तापनि कलेजमा राम्रो गाउने विद्यार्थीको रूपमा मेरो परिचय स्थापित भइसकेको थियो । यसपछिको करिब एक वर्ष पनि अगाडि पढ्ने हो वा कतै कुनै जागिरमा थान्को लाग्ने हो भन्ने कुराको प्रतीक्षा एवं प्रयासमा अस्तव्यस्त रूपमै बित्यो । तर यी सबै कार्यप्रक्रिया एवं अस्तव्यस्तताका बीच पनि गीत-सङ्गीतप्रतिको मेरो रुझानमा भने कति पनि कमी आएको थिएन । भनौँ, गीत गायनतिर मेरो रुचि भन्भन् बढ्दै नै गएको थियो । नयाँनयाँ गीतहरूको स्रोत भने बाटोघाटो हिँड्दा सडक किनारका घर, पसलहरूमा बग्ने रेडियो र क्यासेटप्लेयरहरू नै हुन्थे ।

यस बीचमा शोहरतगढ नजिकै नेपालतर्फ कपिलवस्तु जिल्लाको बहादुरगञ्जमा मेरी दिदीको घरमा स्टेरियो साउण्ड सिस्टमको क्यासेट प्लेयर आइसकेको थियो । तसर्थ विदाका दिनहरूमा त्यहाँ पुगी आफूलाई मन परेका गीतहरू

रेडियोबाटै कपी गरेर वा क्यासेटै किनेर पनि सुन्ने र तयार गर्ने काममा मेरो बढी समय बित्न थालेको थियो । यसबाट पहिलेपहिले अलमलिएर गाउने गीतहरू पनि शब्दहरू नबिगारी राम्ररी गाउन थालिसकेको थिएँ भने ताल सुर लय पनि मेरो राम्रै रहेछ भन्ने आत्मविश्वाससमेत ममा बढ्दै गएको थियो । गीतहरू सुन्ने मात्र नभई पुनः अर्को खालि क्यासेटमा टेप गरी सुनेर मूल गीत र आफूले गाएको गीतबीच तुलना गर्दा आफ्ना गल्लीहरू खुटचाई त्यसलाई सक्दो घटाउने प्रयास पनि गर्दथेँ ।

रेडियोसँगको मेरो सर्वाधिक घनिष्ठता भएको समय २०४३ मा जागिरको सिलसिलामा म हुम्ला पुगेपछिको समय हो । रेडियो बोकेर गएको त थिइनँ, तर त्यहाँ पुग्नासाथ मलाई आफ्नो कोठामा ठाउँ दिने मेरा मित्र दुर्गादत्त पन्थीले भने रेडियो राखेका थिए । मूलतः यातायातको सन्दर्भमा हप्ताको एक वा दुईपटकसम्म जसोतसो एउटा जहाजसम्म पुग्ने दुर्गम जिल्ला हुम्लामा बाह्य दुनियासँग सम्पर्कका साथै सूचना एवं मनोरञ्जनको एकमात्र आधार भनेकै रेडियो थियो । पन्थीजीको सिरकभित्रबाटै रेडियो नेपालको प्रभातकालीन शङ्खनाद र धार्मिक कार्यक्रमसँगै सुरु हुने हाम्रो रेडियो श्रवण यात्रा बिहान सात बजेको समाचारपछि अल इण्डिया रेडियोको विविध भारती, उर्दु सर्भिस आदि हुँदै भण्डै नौ बजेसम्म चल्थ्यो । मदिरापान नगर्ने र तासमा पनि उति साह्रो अभिरुचि नभएका कारण कार्यालयपछिको समय पनि म पन्थीजीको रेडियोको कान बटाउँ विभिन्न किसिमका गीत सङ्गीत खोज्ने, सुन्ने र ग्रहण गर्ने काममा बिताउँथेँ ।

हुम्ला पुगेको एकदुई महिनाभित्रै जिल्ला सदरमुकाम सिमिकोटमा म राम्रो गाउनेको रूपमा चिनिइसकेको थिएँ । मेरो उठ बस प्रायःजसो 'पहाडी' हरूसँग हुनुका साथै बोलचाल, लवाइ-खवाइ तथा अन्य गतिविधिहरूसमेतका आधारमा त्यहाँ रहेका मधेसीहरू मलाई मधेसीविरोधी ठान्दथे । एकदुई पटक प्रत्यक्षतः उनीहरूले मलाई यसबारेमा भने पनि । तर ममा बनावटी केही थिएन । म बस्तीपुरको पहाडी सांस्कृतिक परिवेशमा हुर्केकाले पहाडी कर्मचारीहरूसँग स्वभावतः बढी नजिक हुन पुग्दथेँ । सायद त्यतिबेला आफ्नो निजत्वबारे अहिले जस्तो चेतना तथा मानसिकता ममा नभएकाले पनि यस्तो भएको थियो । म साहित्यिक वा सांस्कृतिक चेतनाका दृष्टिले पनि शून्यप्रायः नै थिएँ । तथापि नजानिँदो पाराले आफ्नो मातृभाषा मैथिलीसँग भने त्यतिखेर पनि घनिष्ठ रूपमा जोडिएको रहेछु । त्यसैले होला— कुनै मैथिलीभाषीलाई देखासाथ ऊसँग म मैथिलीमा कुरा गर्न थालिहाल्थेँ । कतै गीत सङ्गीतको क्रम चल्दा पनि प्रायः सुरुआत मैथिली गीतबाटै गर्ने गर्दथेँ ।

यसै क्रममा एक दिन एकजना मित्रले रेडियो नेपालमा गाउन जान सल्लाह दिए । मलाई उनले मेरो खिल्ली उडाएभैं पनि लाग्यो । उनले भनेका थिए— “होइन, तपाईंले गाउने मैथिली भाषाको पनि गीत आउंछ रेडियोमा, अनि गाउन आउनुस् भनेर नयाँ कलाकारहरूलाई आह्वान पनि गरिन्छ । तपाईंले फूलवारी कार्यक्रम सुन्नुभएको छैन र ?” मित्रको सुभावपछि म फूलवारी कार्यक्रमप्रति जिज्ञासु भएँ । कहिले-कहिले आउंछ, कुन समयमा आउंछ, इत्यादि सबै जानकारी प्राप्त गरें ।

विश्वबल्लभद्वारा सञ्चालन गरिने फूलवारी कार्यक्रम तिनताक शनिबार दिउँसो एकडेढ वजेतिर आउने गर्दथ्यो । दिउँसोको समयमा हुम्लाजस्तो विकट ठाउँमा मिडियमवेभवाट असम्भवै हुने रेडियो तरङ्गलाई सर्तवेभको बाटो पनि दुरूह नै हुँदो रहेछ । तैपनि जसोतसो सुन्ने प्रयास गर्न थालियो । प्रयास गरेको पहिलो शनिबार त निर्दिष्ट समयमा रेडियो नेपाल नै ठम्याउन सकिएन । दोस्रो शनिबार जसोतसो रेडियो नेपालको फूलवारी कार्यक्रम सुन्न तिनै मित्रको सहयोगवाट म सफल भएँ । तर दुर्भाग्य, जुन कुराको मलाई प्रतीक्षा थियो, पूरै आधा घण्टा रेडियो सुनेर पनि मैले प्राप्त गर्न सकिनँ । बहुभाषिक देश नेपालमा जनताको करवाट चल्ने रेडियो नेपालले नेपाली मातृभाषीवाहेक देशका अन्य सबै भाषाभाषीका लागि तत्कालीन समयमा दिएको हप्ताको आधा घण्टामा त्यस दिन देशकै दोस्रो ठूलो जनसमुदायले बोल्ने मेरो मातृभाषा मैथिली पर्दै परेनछ । तर पनि मैले हिम्मत भने छोडिनँ । अर्को शनिबार पुनः प्रयास गरें । यसपल्ट पनि निराशा नै हात लाग्यो । तेस्रो शनिबार भने नेपाली भाषाको लोकगीतवाट सधैंभैं कार्यक्रम सुरू भएपछिको दोस्रो कोसेलीको रूपमै मैथिली गीत आएछ । गीत के सुन्नु, मेरो त खुशीले हो कि केले, छातीको ढुकढुकी नै बढेर छुट्टी ! गीतको भाव के थियो, अर्थ के थियो, त्यस्ता गीतलाई श्लील भन्ने कि अश्लील आदि कुराहरूतर्फ पटककै ध्यान नदिएर कुनै सुन्ने यन्त्रभैं जडवत भएर म रेडियोमा बजेको मैथिली गीत सुनिरहँ ।

त्यस मैथिली गीतको बोल मैले आज करीव १८ वर्षपछि पनि बिर्सको छैन । कुनै चौधरी थरका व्यक्तिले गाएको उक्त गीतको बोल थियो— “भौजी यै, अहाँ किए रसि गेलियै यै !” त्यस गीतका अन्तराहरू त मलाई सम्झना छैन, तर फाट्ट-फुट्ट शब्द एवं भाव भने मैले सम्झिराखेकै छु । र, त्यस सम्झाइअनुसार अहिले मैले भन्नुपर्दा त्यो गीत एउटा काँचो मानसिक स्तरको व्यक्तिले लेखेको पाको अश्लील गीत थियो । तर त्यो उन्नाइस-वीसवर्षे बैसमा दुनियाँदारी नदेखेको एउटा अल्लारे ठिटोले गीतको अर्थ र भावसँग किन सरोकार राख्नु र अश्लील

नै भए पनि किन पीर मान्नु ? मेरा लागि के मात्र पर्याप्त थियो भने रेडियो नेपालले समेत मैथिली गीत बजाउँदो रहेछ। उक्त गीत सुनिसकेपछि मैथिलीमा गीत भनेको यस्तो हुनुपर्छ भन्ने कुराको फलक पनि दिमागमा प्राप्त भयो। मेरालागि यसभन्दा पनि ठूलो उपलब्धि के भयो भने रेडियोमा गीत गाउने इच्छाले फड्को मार्न थाल्यो। भन् कार्यक्रमको समापनमा उद्घोषित “यदि तपाईं पनि आफ्नो मातृभाषामा गीत गाउनुहुन्छ भने हामीसँग सम्पर्क राख्नुहोस्, हाम्रो ठेगाना हो- ...” वाक्यले त मेरो उत्साहमा पखेटा नै लगाइदियो।

यसपछिको समयमा अब रेडियो नेपालसम्म पुग्ने शुभसाइतको प्रतीक्षा गर्न थालें म। पुग्ने बाटो *फूलवारी कार्यक्रम* हो भन्ने थाहा पाइहालेकै थिएँ र त्यसका लागि रेडियोबाट बकायदा निम्तो पनि पाइसकेकै थिएँ। कताकता आफ्नो स्वर र मैले मैथिलीमा सुनेको स्वरबीच तुलना गर्दा मलाई आफ्नै स्वर पो नम्बरी हो कि जस्तो पनि लागेको थियो। आवश्यकता थियो भने मात्र एउटा मैथिली गीतको, रेडियो नेपालले मेरो मगजमा नजीर कायम गरेको प्रकृतिवाल मैथिली गीतको। तर विकट, विकराल हिमाली भूभाग हुम्लामा मैले मैथिली गीत पाउनु कहाँबाट ? महिनाको आठ सय रुपियाँ पाइने जागिरबाट डेढ हजार खर्चेर गीत खोज्न आफ्नो गाउँतिर जानु सम्भव थिएन। यो गीत कतै कसैले रेकर्ड गराएको छैन वा यो गीतको मुख्य स्रोत यही नै हो भनेर मलाई थाहा भएका कुनै गीत थिएनन् आफूसँग। यस्तो अवस्थामा हुम्लाका डाँडाकाँडामा मैथिली शब्दका लागि भौतारिँदै मैले अन्ततः आफ्नै मनको दैलो ढक्ढकाएँ। निरन्तर केही दिनको मन्थनपछि *फूलवारी कार्यक्रम*बाट सुनेको त्यही गीतलाई गुरु मानी एउटा गीत लेखें- ‘तोहर कम्मरसँ गगरी छिछलल जाइ ।’

गीत त तयार भयो तर गीत गाउँछु भन्ने सपना साँचेर बसेको मान्छेले गीतका गोडाहरू त्यत्तिकै भट्याएर त भएन। अनि शब्द र स्वरका बीच पुलको काम गर्ने सङ्गीत कहाँबाट ल्याउने ? हुम्ला पाखा-पखेरामा मैथिली सङ्गीत खोज्नु पनि अर्को दुरूह कार्य थियो। अन्ततः यसका लागि पनि मैले आत्ममन्थनकै सहारा लिनुपर्‍यो। जसोतसो त्यो गीतलाई लयबद्ध गरी गाउन सक्ने स्थितिमा ल्याएँ। यसपछि बल्ल मैले रेडियो नेपालतर्फ सोभ्याउने बाटो प्राप्त गर्न सकें।

अति नै प्रफुल्ल मनले मैले अलिअलि पैसाको जोरजाम गरें। हुम्लाबाट काठमाडौंसम्म पुग्नुको मेरो एकसूत्रीय लक्ष्य नै रेडियो नेपाल पुगेर मैथिली गीत रेकर्ड गराउनु थियो। तर, काठमाडौं पुगेपछि सर्वप्रथम सिंहदरवारको मूल ढोकाबाटै भित्र छिर्न फसाद। धन्त, कर्मचारी परिचयपत्र बोकेको रहेछु र तत्कालीन अवस्थामा त्यत्तिको भरमा सिंहदरवार परिसरभित्र पस्न सफल भएँ।

यसपछि भीषण मुश्किल चाहिँ रेडियो नेपालको गेटमा पुगेपछि भयो । रेडियोभित्र छिर्न भित्रबाट चिठी आउनुपर्दो रहेछ । चिठी कसरी प्राप्त गर्ने भन्दा “कोही चिनेको मान्छे हुनुपर्छ” भन्ने जानकारी गेटपालेले गराए । अब जिन्दगीमै पहिलोपटक रेडियो नेपालको गेटमा पुगेको मान्छेले भित्र चिनेको मान्छे कसरी जन्माउने ? मैले “म गीत गाउन आएको, रेडियोबाटै सार्वजनिक रूपमा आह्वान गरिएअनुसार आएको” भनी जतिसुकै अनुनय गर्दा पनि पालेदाइले मानेनन्— “माथिको आदेश यही छ” भन्दै । तर धन्न ! त्यतिखेर रेडियोमा गीतहरू बज्न थालिसकेका सीताराम ताजपुरिया कताबाट आइपुगेछन् । नयाँ मान्छे हो भनेपछि उनैले मलाई नचिने पनि भित्रबाट प्रवेशपुर्जी मगाइदिए । फलतः निभिसकेको आशाको दियोमा पुनः तेल थपी म भित्र पुगें । भित्र पुगिसकेपछि चाहिँ मलाई कुनै ठूलो समस्या परेन र मैले १५-२० दिनपछिकै ‘रेकर्डिङ डेट’ पाएँ । यसप्रकार विद्युतीय सञ्चारमा मेरो स्वर, मेरै मातृभाषामा घन्किने प्रक्रियाको श्रीगणेश भयो ।

म मान्दछु, मेरो साङ्गीतिक सुरुआत विकृत थियो, तर एउटा यथार्थ के पनि हो भने रेडियो नेपालकै कारण ममा लेख्ने र गीतहरूलाई लयबद्ध गर्ने सामर्थ्यको विकास भयो । गीत मात्र गाउने कुरा गर्ने हो भने म पक्कै पनि गायक बन्न सक्थेँ होला, तर आजको दिनमा एउटा लेखकका रूपमा पनि चिनिन पाएको छु । त्यसबाहेक मैथिलीमा मौलिक सङ्गीत सिर्जनाको खडेरीभैँ परेको अवस्थामा उद्देश्यमूलक गीतहरूमा सार्थक सङ्गीत दिने मैथिली सङ्गीतकार भनेर पनि केही गम्भीर व्यक्तिहरूले भनिदिँदा यो मन अलि बढी नै आनन्दित हुने गर्दछ ।

निश्चय पनि हुम्ला प्रवासको त्यो समयमा मलाई रेडियो नेपालको त्यस सार्वजनिक आह्वानले नछोएको भए गायकसम्म बने तापनि कलम समाउने र सङ्गीतको सिर्जन-आकाशमा कावा खाने आँट मैले कदापि गर्न सकिदैनथेँ । यो कुरा आफ्नै ठाउँमा छ— यदि ‘तोहर कम्मरसँ गगरी’ टाइपकै गीतमा म अल्भिरहेको भए त्यसपछिका समस्त क्रियाशीलताको अर्थ पनि के रहन्थ्यो र ? तर मैले आफ्नै सन्दर्भमा पाएँ— समयक्रमले पनि मान्छेलाई सुमार्गतर्फ डोच्याउँदै लाँदो रहेछ र कम्तीमा विकृतै नभइसकेको मस्तिष्कले सफासुगधर बाटो छान्ने र हिँड्ने काम आफै गर्दै जाँदो रहेछ । जीवनयात्राकै क्रममा म जनकपुर पुग्नु, त्यहाँ डा. धीरेन्द्र, डा. राजेन्द्र विमल, महेन्द्र मलङ्गिया, योगेन्द्र साह ‘नेपाली’, भुवनेश्वर पाथेय जस्ता व्यक्तित्वहरूको सान्निध्य पाएर आफ्नो माटो, आफ्नोपनप्रति आकर्षण हुनु तथा कलायात्राको सिलसिलामा सुनील पोखरेल, रामेश दाइ जस्ता व्यक्तित्वहरूसँग सम्पर्कमा आई आस्थाजस्तो आस्थामय संस्थाको मञ्चमा स्थान पाउनु र पाइरहुनु जस्ता कुरालाई मैले यसै रूपमा लिएको छु ।

मैले पाएजस्तो संयोग सबैले पाउन सक्दैनन् । अन्यथा रेडियोले जानेर होस् वा जानिरहन आवश्यक नठानेर, विविध भाषाका गीतको नाउँमा काँचा मस्तिष्कहरूमा अश्लील गीतहरू बजाउँदै विष छर्ने काम गरेको थियो । अहिलेसम्म पनि त्यस प्रवृत्तिमा सुधार नदेखिएकोले यो क्रम जारी नै छ भन्न करै लाग्छ । सबै विषले आफूलाई गलामा राखेर अमृतमा रूपान्तर गर्ने डा. धीरेन्द्र, रामेशहरू जस्ता नीलकण्ठको साहचर्य कहाँ पाउन सक्छन् ? यसतर्फ सायद रेडियो नेपालले हेक्का राख्नैपर्ने हुन्छ ।

गायकको रूपमा रेडियो नेपाललाई मैले जितिसम्म चिनेको थिएँ, त्यस आधारमा त्यो ठाउँ निकै महत्त्वपूर्ण र गरिमामय थियो देशका लागि, आममानिसका लागि र मेरैलागि पनि । भन्नु त्यसपूर्व हुम्ला बस्दासम्मको अवस्थामा समाचारलगायत विभिन्न कार्यक्रमहरू सुन्दा त रेडियोले बोलेका वाक्य ब्रह्मवाक्य नै हुन् भन्ने पनि लाग्थ्यो । कालान्तरमा म आफू पनि रेडियो नेपालको एउटा सानो अङ्ग बन्न पुगें । भर्ना २०४९ सालदेखि म त्यहाँ मैथिली हुँदै हिन्दी र नेपाली समाचारवाचक तथा सम्पादकका रूपमा कार्यरत छु । यसबाट मैले आफ्नो निजी गर्जो टार्ने काममा पनि थोरै सहयोग पाउँदै आएको छु । हालसम्मकै देशको सबैभन्दा व्यापक र ठूलो जनसमूहलाई आफूमा समेट्न सफल रेडियो नेपालको यसरी सवा एक दशकदेखि अङ्ग बनिरहन पाउँदा गर्व पनि लागेको छ आफैमा । तर रेडियोले सत्य मात्र बोल्छ भन्ने भ्रम आफ्नै आँखा अगाडि पटकपटक तोडिँदा चाहिँ कहिलेकाहीं साह्रै नमज्जा लाग्ने गर्दछ ।

नेपालीकै करवाट चल्ने रेडियो नेपालमा आफ्नो प्रतिभा देखाएर मिथिलावासीलाई उनीहरूकै भाषामा सूचना र मनोरञ्जनको सुन्दर संसारमा ढुलाउने र आफू पनि तिनीहरूको आँखामा फूलसरी बस्ने सपना पूरा गर्न सकिएन । मलाई आफ्नो त्यो सपना साकार पार्न व्यावसायिक निजी क्षेत्रको रेडियो— कान्तिपुर एफएमले बरु त्यो अवसर दिएको छ । के नेपालीको मनमस्तिष्कमा रजाई गर्ने क्रममा स्वर्ण जयन्ती मनाइसकेको रेडियो साँच्चै देशको साञ्चारिक, सांस्कृतिक प्रतिबिम्ब बन्न सक्दैन ? के एउटा सिर्जनशील मानिसले रेडियो नेपालबाटै प्रसारणमा सरीक भएर जनमनमा बस्ने अभीष्ट सिद्ध गर्न सक्दैन ? यिनै प्रश्नहरू मनमा लिएको छु, तर जवाफको बाटै हेरेको छैन । रेडियो नेपाल अहिले मेरा लागि सुन्नेभन्दा बहुता सुनाउने 'भाँडो' भएको छ, जसमा सुनाउँदै आइरहेको छु म मनगीत होइन, जागिरगान ।